

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky
před Evropským soudem pro lidská práva

Blokhin proti Rusku **(podklad k jednání Kolegia dne 14. prosince 2016)**

1. ZÁVĚR SOUDU

Velký senát Soudu v rozsudku ze dne 23. března 2016 jednomyslně shledal, že v souvislosti s umístěním dvanáctiletého chlapce trpícího duševní poruchou v centru dočasného zadržení pro nezletilé delikventy došlo k porušení článku 3 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Jedenácti hlasy proti šesti Soud dále rozhodl, že v řízení o nařízení umístění do centra došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) a d) Úmluvy, neboť stěžovatel nebyl právně zastoupen a v průběhu řízení neměl možnost vyslechnout svědky, jejichž výpověď byla pro rozhodnutí vnitrostátního soudu stěžejní.

Rozsudek v autentickém znění naleznete [zde](#), jeho anotaci níže.

2. TRESTNÍ CHARAKTER ŘÍZENÍ VE VĚCECH DĚTÍ MLADŠÍCH PATNÁCTI LET DLE III. HLAVY ZÁKONA O SOUDNICTVÍ VE VĚCECH MLÁDEŽE

Přelomovým závěrem předmětného rozsudku je především vztazení článku 6 Úmluvy v jeho trestní části na řízení ve věci stěžovatele, který nebyl dle ruského právního řádu pro nedostatek věku trestně odpovědný a jehož jednání tak dle vnitrostátního práva nebylo považováno za trestný čin.

Existenci „trestního obvinění“ Soud zkoumá na základě tzv. Engelovských kritérií, kterými jsou právní klasifikace deliktu dle vnitrostátního práva, samotná povaha deliktu a druh a stupeň závažnosti sankce, kterou lze za daný delikt uložit (*Engel a ostatní proti Nizozemsku*, č. 5100/71 a další, rozsudek pléna ze dne 8. června 1976, § 82). Ačkoliv Soud mnohdy posuzuje dvě posledně zmíněná kritéria alternativně, za účelem dosažení jasné představy o charakteru předmětného řízení Soud ve věci *Blokhin* použil kumulativní přístup (*Blokhin*, cit. výše, § 179). Rozhodujícím kritériem pro závěr o trestním charakteru řízení byl druh a stupeň závažnosti sankce; při posuzování charakteru řízení je proto třeba zohlednit zejména toto kritérium.

Kumulativním posouzením výše zmíněných kritérií Soud ve věci *Blokhin* dospěl k závěru o trestním charakteru řízení vedeného proti stěžovateli. Vnitrostátní právo sice neklasifikovalo jednání stěžovatele pro nedostatek věku jako trestné, Soud se však ztotožnil s postojem vnitrostátních orgánů, které samy uváděly, že stěžovatelovo jednání odpovídalo trestnému činu vydírání. Stěžovatel byl následně na základě rozhodnutí vnitrostátních soudů a v přímé souvislosti se spácháním činu jinak trestného zbaven svobody umístěním do centra dočasného zadržení pro nezletilé delikventy. V této souvislosti Soud upozornil, že pokud je dotyčná osoba zbavena svobody, uplatní se domněnka trestního charakteru řízení, která může být vyvrácena pouze za zvlášť výjimečných okolností, jestliže zbavením svobody nebyla dotyčné osobě způsobena citelná újma (*Ezeh a Connors proti Spojenému království*, č. 39665/98 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 9. října 2010, § 126).

Z výše uvedeného vyplývá, že rozhodujícím kritériem pro posouzení existence „trestního obvinění“ ve smyslu článku 6 Úmluvy není klasifikace jednání (či řízení) vnitrostátním právem. Soud uvádí, že v takovém případě by byl členským státům ponechán tak rozsáhlý prostor pro uvážení, jenž by odporoval smyslu a účelu článku 6 Úmluvy (*Blokhin*, cit. výše, § 179). Jinými slovy, na základě klasifikace řízení dle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSVM“), která upravu-

je řízení ve věcech dětí mladších patnácti let jako řízení občanskoprávní, nelze automaticky vyloučit, že z pohledu Úmluvy bude na toto řízení nahlíženo jako na trestní.

ZSVM v ustanovení § 89 odst. 1 stanoví, že dítě mladší patnáct let není trestně odpovědné. Protiprávní jednání dětí tudíž v českém právním řádu není klasifikováno jako trestné. Rovněž řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je v principu občanským soudním řízením, které vychází z úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé vymezené v zákoně o zvláštních řízeních soudních s úpravami obsaženými v ZSVM. Jak již bylo výše naznačeno, tomuto kritériu Soud však ve své judikatuře přiznává spíše minimální váhu.

Ustanovení § 89 ZSVM vymezuje režim posuzování protiprávních činů dětí mladších patnácti let a formy reakce na ně. Z hlediska jejich povahy zákon rozlišuje činy jinak trestné (§ 89 odst. 2 ZSVM) a ostatní protiprávní činy (§ 89 odst. 3 ZSVM). Ve vztahu k prvním z nich se uplatní speciální právní úprava obsažená v třetí hlavě ZSVM, zatímco ostatní se posuzují a projednávají podle obecných předpisů, tedy zejména podle občanského zákoníku a zákona o zvláštních řízeních soudních. Důvodem pro tuto úpravu je povaha a závažnost činů jinak trestných a jejich společenská škodlivost. Činy jinak trestné totiž odpovídají trestnému jednání (trestným činům či proviněním dle ZSVM), které pro nízký věk pachatele není trestním právem postižitelné. Čin jinak trestný by však Soud ve světle Engelovských kritérií nepochybně považoval za trestní delikt obdobně jako ve věci *Blokhin* (cit. výše, § 179).

Jiné protiprávní činy nenaplňují žádnou ze skutkových podstat trestných činů, ale mohou naplnit například znaky přestupku. Nelze však vyloučit, že v extrémním případě, kdy by nezletilému dítěti bylo v souvislosti se spácháním jiného protiprávního činu uloženo nejzávažnější výchovné opatření, které občanský zákoník stanoví, tj. ústavní výchova, by Soud zpětně mohl existenci „trestního obvinění“ shledat. Občanský zákoník v § 971 ústavní výchovu nicméně nepojímá jako sankci, která by byla důsledkem spáchání protiprávního činu. Ústavní výchova je především opatřením, které soud může nařídit v případě, že výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav anebo jeho řádný vývoj jsou vážně ohroženy, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit. Z povahy věci tudíž vyplývá, že při nařízení ústavní výchovy musí soud kromě spáchání protiprávního činu posoudit celou řadu dalších aspektů, a Soud by tudíž toto opatření za trest ve smyslu Engelovských kritérií pravděpodobně nepovažoval.

Kritériem rozhodným pro posouzení, zda je na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let potřeba nahlížet „trestní optikou“ článku 6 Úmluvy, je druh a stupeň závažnosti sankce.

V případě činů jinak trestných ustanovení § 89 odst. 2 ZSVM stanoví, že dopustí-li se ho dítě mladší než patnáct let, učiní soud pro mládež opatření potřebná k nápravě dítěte. Ustanovení § 93 ZSVM vyjmenovává celkem sedm opatření,¹ jež lze za spáchání činu jinak trestného uložit, přičemž stanoví pravidla pro jejich ukládání. Nejzávažnějším opatřením, které obnáší zbavení svobody, spočívá v uložení ochranné výchovy, popřípadě ochranného léčení v jeho ústavní formě.

Uložení ochranné výchovy je velice závažným zásahem do osobní svobody dítěte, svým způsobem blízkým odnětí svobody. Obligatorně soud pro mládež ukládá ochrannou výchovu dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok věku a bylo mladší než patnáct let (§ 93 odst. 2 ZSVM).

Fakultativně může soud pro mládež uložit ochrannou výchovu dítěti, včetně dětí mladších dvanácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné

---

¹ Dle § 93 ZSVM může soud uložit: výchovnou povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochrannou výchovu či ochranné léčení.

k zajištění jeho řádné výchovy. V tomto případě je na soudu pro mládež, aby dříve, než se rozhodne pro uložení ochranné výchovy, důkladně zvážil všechny alternativy k tomuto opatření. Musí přitom pamatovat na to, že odebrání dítěte z rodiny a jeho umístění do ústavu pro výkon ochranné výchovy je vždy krajním řešením pro případy, ve kterých nemůže k dosažení sledovaného účelu stačit využití žádného jiného opatření.²

Z výše uvedeného je tedy patrné, že v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let lze uložit velmi závažné sankce. Ačkoliv tak ZSVM výslovně neuvádí, tyto sankce jsou především reakcí na spáchání činu jinak trestného. Jakkoliv sankce nejsou koncipovány klasickým trestněprávně represivním způsobem, samotná opatření v sobě určité sankční prvky zahrnují a za určitých okolností představují podstatné omezení běžného života dítěte a citelnou újmu, přestože trest jako takový není primárním účelem, který je uložení opatření sledován.³

V řízení s nezletilým dítětem může tedy soud v rámci vlastní úvahy přistoupit k uložení opatření spočívajícím ve zbavení svobody, které je přímým důsledkem zjištění, že nezletilé dítě spáchalo čin jinak trestný. V takovém případě dle závěru Soudu ve věci *Blokhin* nastává domněnka existence „trestního obvinění“, a to navzdory vnitrostátní koncepci dotčeného řízení jako řízení civilního. Vzhledem k závažnosti opatření, která je možné v řízení uložit,⁴ a jejich určitým – byť omezeným – sankčním aspektům nelze dovodit ani existenci zvláště závažných okolností, na jejichž základě by bylo možné tuto domněnku *a priori* vyvrátit.

Nezbývá proto než konstatovat, že řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle třetí hlavy ZSVM má ve světle článku 6 Úmluvy tak, jak jej Soud vyložil v rozsudku *Blokhin proti Rusku*, trestní povahu a musí nezletilému dítěti poskytovat širší procesní záruky stanovené tímto ustanovením.

V obecné rovině nelze pominout, že použití trestní části článku 6 Úmluvy má poměrně dalekosáhlé důsledky. Pakliže je na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let nutné ve světle Úmluvy pohlížet jako na trestní, toto řízení musí vyhovět celé řadě požadavků stanovených v čl. 6 odst. 2 a 3 Úmluvy za účelem zajištění jeho spravedlivosti. Tyto požadavky se však nemusí uplatnit v jejich plné šíři tak jako u klasického trestního řízení a mohou být modifikovány s ohledem na účel řízení, které není *stricto sensu* trestní (*Jussila proti Finsku*, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 23. listopadu 2006, § 43).

3. PRÁVO DÍTĚTE NA OBLIGATORNÍ PRÁVNÍ ZASTOUPENÍ

Ve věci *Blokhin* stěžovatel namítal, že byl vyslýchán policií bez přítomnosti právního zástupce. Soud v tomto ohledu dovedl, že absence právní pomoci v okamžiku stěžovatelova výslechu policií nenapravitelně zasáhla do jeho práva na obhajobu a narušila spravedlivost řízení v rozporu s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy.

Článek 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy zaručuje právo na právní pomoc každému, kdo byl obviněn z trestného činu (ve smyslu, jak je trestný čin definován v judikatuře Soudu). Z ustálené judikatury Soudu vyplývá, že právo na přístup k právní pomoci jako jeden ze stěžejních aspektů spravedlivého trestního řízení musí být každému zaručeno od prvního výslechu ze strany policie, ledaže existují naléhavé důvody pro omezení tohoto práva. K nenapravitelnému zásahu do práv na obhajobu v zásadě dojde tehdy, pakliže je následné odsouzení založeno na sebeobviňujících výpovědích učiněných bez

² Šámal, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář, 3. vydání, C.H. Beck, 2011, p. 751.

³ Tamtéž, str. 763.

⁴ Pro posouzení použitelnosti článku 6 Úmluvy v jeho trestní větvi je relevantní sankce, která za předmětné jednání může být dotčené osobě uložena, nikoli sankce, která uložena skutečně byla (*Blokhin*, cit. výše, § 179).

přítomnosti advokáta, a to i v případech, kdy obviněný během řízení před soudem advokátem zastoupen byl (viz např. *Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 55).

Soud dále upozorňuje na zvláštní důležitost zajištění přístupu k advokátovi v případě výslechu dětí, a to s ohledem na jejich zvláštní zranitelnost a nutnost vzít v úvahu úroveň jejich vyspělosti a intelektuální a emocionální kapacity (*Blokhin*, cit. výše, § 199).

Obligatorní právní zastoupení dítěte v předsoudní fázi řízení v tomto okamžiku právním řádem zajištěno není. Podle § 158 odst. 1 trestního řádu je policejní orgán povinen na základě vlastních poznatků, trestních oznámení i podnětů jiných osob a orgánů, na jejichž podkladě lze učinit závěr o podezření ze spáchání trestného činu, učinit všechna potřebná šetření a opatření k odhalení skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, a směřující ke zjištění jeho pachatele. Pakliže policejní orgán zjistí, že čin spáchala osoba mladší patnáct let, věc dle § 159a odst. 2 trestního řádu odloží, neboť v takovém případě jsou dány překážky pro zahájení trestního stíhání. Následně je věc předána soudu pro mládež, u kterého je na základě návrhu státního zástupce na uložení opatření dle § 90 odst. 1 ZSVM či z vlastní iniciativy soudu zahájeno řízení dle hlavy třetí zmíněného zákona.

V praxi ovšem dochází k situacím, kdy předsoudní fáze řízení, která se odehrává v režimu trestního řádu, ačkoliv je čas od času označována za „nepojmenované předsoudní řízení dle § 90 odst. 1 ZSVM“,⁵ trvá řadu týdnů až měsíců, přičemž se v jejím rámci odehrávají úkony podle § 158 odst. 3 trestního řádu: dítě je vyslýcháno, probíhá daktyloskopické snímání, znalecké zkoumání apod.⁶ Tuto skutečnost Ústavní soud připustil například v usnesení sp. zn. II. ÚS 1069/13 ze dne 11. dubna 2013.

Podezřelým dětem mladším patnácti let tudíž v předsoudní fázi řízení právní pomoc zajišťována není, a to ani v případě, kdy dítě podává vysvětlení, neboť u tohoto úkonu je stanovena povinná účast toliko orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže.⁷

Nelze opomenout, že důkazy získané v předsoudní fázi řízení jsou následně použity v řízení před soudem, ve kterém soud v první řadě rozhoduje o tom, zda se dítě dopustilo činu jinak trestného. Skutečnost, že v řízení před soudem je dle § 91 odst. 2 ZSVM opatrovníkem dítěte ustanoven advokát, nemůže zhojit nedostatek náležité právní pomoci v předsoudní fázi. Nadto lze diskutovat o tom, zda advokát, který je ustanoven opatrovníkem a který má náležitě přispět k objasnění, zda se dítě dopustilo či nedopustilo činu jinak trestného, skutečně vystupuje v roli obhájce práv dítěte.⁸

Situaci v českém právním řádu lze tudíž hodnotit jako analogickou s věcí *Blokhin*, ve které Soud shledal porušení práva na obhajobu trestně neodpovědného dítěte v řízení, které vnitrostátní právo neklasifikovalo jako trestní. Je tudíž nepochybné, že absence právní pomoci v řízení, na které Soud – jak bylo vysvětleno výše – nahlíží skrze trestní část článku 6 Úmluvy, je s tímto ustanovením Úmluvy neslučitelná.

Závěrem této části analýzy lze dodat, že Úmluva nevyklučuje uplatnění prostředků trestního práva procesního ani hmotného ve věcech týkajících se dětí. Z judikatury Soudu však vyplývá požadavek na to, aby řízení plně zohlednilo nejlepší zájem dítěte, jeho věk, stupeň vyspělosti a intelektuální i emocionální kapacitu. V řízení musí být dle Soudu zároveň podniknuty kroky s cílem usnadnit dítěti porozumění řízení a jeho účasti na něm. Soud výslovně uvádí, že procesní práva dítěte musí být

⁵ Usnesení Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 1069/13 ze dne 11. dubna 2013.

⁶ Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let, Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10, 2014, str. 7.

⁷ Článek 7 odst. 7 závazného pokynu policejního prezidenta č. 167/2010 o činnosti na úseku mládeže.

⁸ Srov. Šámalová, M. Dítě mladší patnácti let a zajištění jeho práv, Státní zastupitelství 3/13, str. 21.

zaručena od prvního okamžiku jeho interakce se systémem trestního soudnictví, přičemž dítě nemůže být těchto záruk zbaveno na základě skutečnosti, že účel vnitrostátního řízení, v němž dítěti hrozí zbavení svobody, je především ochrana zájmů dítěte, nikoliv jeho potrestání (*Blokhin*, cit. výše, § 196).

Na nedostatek právní úpravy v podobě absence obligatorního právního zastoupení rovněž upozorňuje Podnět Rady vlády pro lidská práva k právům dětí mladších 15 let v řízení o činu jinak trestném, který činí návrh na zakotvení práva na obligatorní právní pomoc již od okamžiku, kdy jsou proti dítěti použita opatření či provedeny úkony dle trestních předpisů. Celé znění podnětu naleznete zde: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/cinnost-rady/zasedani-rady/Deti-v-trestnich-rozenich-Podnet-fin.docx>.

4. ZÁSADA KONTRADIKTORNOSTI ŘÍZENÍ

Druhá námitka stěžovatele ve věci *Blokhin* se týkala nemožnosti vyslyšet svědky. V tomto ohledu Soud konstatoval nedostatky na straně vnitrostátního soudu, jehož úlohou bylo zajistit, že v řízení bude zachována zásada rovnosti zbraní. Nemožnost vyslechnout svědky dle názoru Soudu narušila spravedlivost řízení v míře neslučitelné s čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Ustanovení § 92 odst. 1 ZSVM stanoví, že v řízení nemusí být dítě vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. V praxi pravděpodobně dochází k situaci, kdy soud pro mládež již poškozené a svědky znovu nevyslychá a vychází zejména z úředních záznamů o podání vysvětlení z přípravného řízení.⁹ Je tomu tak z důvodu, že soud pro mládež v civilním řízení dle třetí hlavy ZSVM nedisponuje dostatečnými procesními nástroji k tomu, aby skutek, který kromě věku pachatele naplňuje znaky trestného činu, řádně vyšetřil.

S ohledem na nespornou povahu řízení ve věku dětí mladších patnácti let může soud pro mládež úřední záznamy o podání vysvětlení, které jsou součástí policejního spisu, provést jako listinné důkazy. Dítě tak může být shledáno odpovědné za skutek jinak trestný, aniž by se jeho právní zástupce účastnil podání vysvětlení poškozených a svědků a mohl jim klást otázky k jejich výpovědi. Ve věci *Blokhin* Soud analogickou situaci shledal za rozpornou s právem na spravedlivý proces.

Na druhou stranu se lze přiklonit k argumentaci Ligy lidských práv, dle níž důsledné uplatnění zásady bezprostřednosti bez ohledu na závažnost činu jinak trestného, a tedy vystavení dětí řízení před soudem, přináší řadu problémů, dokonce i případné porušení § 20 odst. 3 zákona o obětech trestných činů, který stanoví, že je-li vyslychanou osobou zvláště zranitelná oběť, provádí se výslech tak, aby později nemusel být opakován.¹⁰

Z tohoto důvodu se kancelář vládního zmocněnce přiklání k názoru, že k zajištění kontradiktornosti by mělo dojít již při pořizování důkazů v rámci předsoudního stadia řízení, ve kterém by práva dítěte měla být zajištěna prostřednictvím právního zástupce, jenž by dítěti měl být obligatorně ustanoven.

5. ZÁVĚR

Ve světle závěrů Soudu ve věci *Blokhin proti Rusku* je v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle třetí hlavy ZSVM dána existence „trestního obvinění“ ve smyslu čl. 6 odst. 1 Úmluvy, a to

⁹ Soudnictví ve věcech dětí mladších patnácti let, Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 10, 2014, str. 36.

¹⁰ Tamtéž, str. 37.

zejména s ohledem na charakter jednání spadajícího do kategorie činů jinak trestných, a na druh a závažnost sankce, k jejímuž uložení může soud pro mládež v tomto řízení přistoupit (ochranná výchova, ochranné léčení).

Z použití trestní části článku 6 Úmluvy vyplývá povinnost dostát zárukám stanoveným v čl. 6 odst. 3 Úmluvy. Právní úprava obsažená v třetí hlavě ZSVM se ve světle rozsudku *Blokhin* jeví jako velmi problematická; nedostatek obligatorního právního zastoupení v předsoudní fázi řízení a nedostatky stran kontradiktornosti řízení před soudem lze označit za rozporné s výše zmíněným ustanovením Úmluvy.

Rozsudek ze dne 23. března 2016 ve věci č. 47152/06 – Blokhin proti Rusku

Velký senát Soudu jednomyslně shledal, že v souvislosti s umístěním dvanáctiletého chlapce trpícího duševní poruchou v centru dočasného zadržení pro nezletilé delikventy došlo k porušení článku 3 a čl. 5 odst. 1 Úmluvy. Jedenácti hlasy proti šesti Soud dále rozhodl, že v řízení o nařízení umístění do centra došlo k porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) a d) Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovateli bylo v době namítaného zásahu dvanáct let a žil u svého děda, který byl jeho opatrovníkem. Měl diagnostikovanou poruchu pozornosti s hyperaktivitou (ADHD), s níž se i léčil. Několikrát byl policií prověřován pro podezření ze spáchání různých trestných činů, včetně loupeže a vydírání, ale trestní stíhání proti němu nebylo zahájeno pro jeho nízký věk. V lednu 2005 byl stěžovatel odveden na policejní stanici k výslechu, protože ho jeho devítiletý soused S. obvinil z vydírání. Ohledně průběhu výslechu se verze stěžovatele a vlády liší. Stěžovatel uvedl, že mu příslušný policista sdělil, že pokud podepíše přiznání, bude ihned propuštěn, zatímco v opačném případě bude zadržen. Stěžovatel podepsal přiznání, načež policie přivolala jeho děda; po jeho příchodu stěžovatel přiznání odvolal a tvrdil, že je nevinný. Podle vlády nebyl stěžovatel podroben žádnému nátlaku a jeho děd byl výslechu přítomen. Policie vyslechla rovněž S. a jeho matku, kteří uvedli, že stěžovatel pod pohrůzkou násilí donutil S., aby mu vydal peníze. O několik dní později policie odmítla zahájit trestní stíhání proti stěžovateli s poukazem na to, že ještě nedosáhl věku trestní odpovědnosti; zároveň však označila za prokázané, že se stěžovatel dopustil činu jinak trestného, a to konkrétně vydírání.

V únoru 2005 vydal okresní soud na návrh policie rozsudek, kterým nařídil umístění stěžovatele na dobu 30 dní do centra dočasného zadržení pro nezletilé delikventy. Odůvodnil to tím, že stěžovatel se dopouští společensky nebezpečné činnosti, přičemž poukázal na několik jeho incidentů včetně události týkající se S., a konstatoval, že účelem umístění je „náprava chování“ stěžovatele. Na jednání soudu byl přítomen stěžovatel i jeho děd, který soudu předložil lékařská potvrzení o tom, že stěžovatel trpí duševní poruchou. Krajský soud později tento rozsudek potvrdil; konstatoval přitom kromě jiného, že umístění stěžovatele v centru bylo nezbytné, aby se mu zabránilo páchat další nebezpečnou činnost.

V den vydání rozsudku okresního soudu byl stěžovatel umístěn v centru dočasného zadržení pro nezletilé delikventy, kde setrval 30 dní. Stěžovatel později před Soudem uvedl, že třebaže byl personál centra jeho dědem informován o tom, že trpí ADHD, nedostalo se mu žádné léčby. Dle vlády byla každému dítěti v centru poskytována potřebná zdravotní péče. Osobní spis stěžovatele vedený v centru a zahrnující i jeho lékařskou dokumentaci vláda Soudu nepředložila, neboť v mezidobí došlo k jeho skartaci. Následující den po propuštění z centra byl stěžovatel hospitalizován. V nemocnici strávil zhruba měsíc, přičemž byl léčen v souvislosti s ADHD a neurózou.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

V rozsudku ze dne 14. listopadu 2013 dospěl senát první sekce Soudu jednomyslně k závěru o porušení článku 3, čl. 5 odst. 1, jakož i čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) a d) Úmluvy. Věc byla posléze na žádost vlády postoupena velkému senátu.

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 3 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že během pobytu v centru mu nebyla poskytnuta přiměřená zdravotní péče, čímž došlo k porušení zákazu nelidského a ponižujícího zacházení nebo trestu podle článku 3 Úmluvy.

Soud konstatoval, že i když nezpochybnuje tvrzení vlády o tom, že stěžovatelova dokumentace vedená v centru již byla skartována, tato skutečnost nezbavuje vládu povinnosti doložit svá skutková tvrzení náležitými důkazy. Dle Soudu přitom za takové důkazy nelze považovat dokumenty, které

nepocházejí z doby stěžovatelova pobytu v centru. Na druhou stranu stěžovatel předložil Soudu lékařská potvrzení z období bezprostředně před jeho umístěním v centru, v nichž je uvedeno, že byl vyšetřen neurologem a psychiatrem, že trpí ADHD a že mu byla předepsána léčba a lékařský dohled. Dále Soud přihlédl ke skutečnosti, že stěžovatelův děd předložil výše zmíněná lékařská potvrzení na jednání okresního soudu v únoru 2005, kde se rozhodovalo o umístění stěžovatele v centru, a že tedy příslušné státní orgány byly o jeho zdravotním stavu informovány. Nakonec Soud vzal v potaz i to, že stěžovatel byl den po propuštění z centra na několik týdnů hospitalizován v souvislosti s ADHD a neurózou, což dle Soudu naznačuje, že se mu během pobytu v centru nedostalo potřebné léčby. Soud tudíž shledal porušení článku 3 Úmluvy z důvodu nedostatku nezbytné zdravotní péče.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 5 ODS. 1 ÚMLUVY

Stěžovatel dále namítal, že jeho umístění v centru bylo v rozporu s čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

Dle Soudu ve vztahu ke stěžovatelovu zadržení přichází v úvahu pouze jediný z případů přípustného zbavení svobody vyjmenovaných v čl. 5 odst. 1, a tím je zbavení svobody nezletilého pro účely výchovného dohledu podle čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy. Ruský zákon o prevenci delikvence nezletilých umožňuje nařídít umístění v centru dočasného zadržení pro nezletilé delikventy maximálně na 30 dní; jedná se tudíž o prozatímní opatření, k němuž lze přistoupit např. v situaci, kdy se zjišťuje identita a bydliště nezletilého nebo kdy se připravuje jeho přesun do výchovného zařízení. Účelem umístění v centru je tedy pouze poskytnout nezletilému dočasné ubytování do doby, než se najde trvalé řešení, a nikoliv „výchovný dohled“. U výchovného dohledu se naopak jedná o samostatné a dlouhodobé opatření, jehož cílem je pomoci nezletilému s vážnými problémy (*A. a ostatní proti Bulharsku*, č. 51776/08, rozsudek z 29. listopadu 2011, § 66–74). K argumentu vlády, že stěžovateli se v centru dostalo jistého vyučování, Soud uvedl, že výuka v souladu s běžnými školními osnovami by dle mezinárodních dokumentů měla být standardem pro všechny nezletilé osoby zbavené svobody, a to i tehdy, pokud se nacházejí v zařízení dočasného zadržení. Skutečnost, že v centru byla poskytována výuka, však sama osobě neznamena, že zbavení svobody stěžovatele sledovalo účel výchovného dohledu. Dané centrum se naopak vyznačovalo spíše kázeňským režimem než poskytováním výuky. Žádný z vnitrostátních soudů zabývajících se stěžovatelovým umístěním v centru navíc neuvedl, že by cílem tohoto opatření byl výchovný dohled. Namísto toho tu soudy jako účel zmínily „nápravu chování“, případně prevenci páchání další nebezpečné činnosti. Ani jeden z těchto cílů však nespadá pod ustanovení čl. 5 odst. 1 písm. d) Úmluvy. Ve světle uvedeného tedy Soud shledal porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy.

C. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 6 ODS. 1 A 3 ÚMLUVY

Stěžovatel konečně namítal porušení čl. 6 odst. 1 a 3 Úmluvy z důvodu, že řízení týkající se jeho umístění v centru nebylo spravedlivé; poukázal zejména na to, že byl vyslýchán policií bez přítomnosti svého opatrovníka či právníka a že mu nebylo umožněno vyslechnout svědky proti sobě.

a) K použitelnosti článku 6 Úmluvy

Soud se nejprve věnoval tomu, zda řízení o umístění stěžovatele v centru představovalo trestní řízení ve smyslu článku 6 Úmluvy. Odkázal přitom na svoji ustálenou judikaturu, dle níž jsou při určování, zda se v konkrétní situaci jedná o „trestní obvinění“ podle čl. 6 odst. 1 Úmluvy, relevantní tři kritéria, běžně označovaná jako tzv. „Engelovská kritéria“ (*Engel a ostatní proti Nizozemsku*, č. 5100/71 a další, rozsudek ze dne 8. června 1976, § 82), jimiž jsou právní klasifikace deliktu v rámci vnitrostátního práva, samotná povaha deliktu, jakož i druh a stupeň závažnosti sankce, kterou lze za daný delikt uložit. Druhé a třetí kritérium jsou alternativní; to však nevylučuje, aby byl použit kumulativní přístup tam, kde oddělená analýza obou kritérií neumožňuje dospět k jasnému závěru stran existence „trestního obvinění“ (*Jussila proti Finsku*, č. 73053/01, rozsudek velkého senátu ze dne 23. listopadu 2006, § 30–31).

Pokud jde o první kritérium, v projednávané věci nebylo počínání stěžovatele ve vnitrostátním právu klasifikováno jako trestné, jelikož stěžovatel v dané době nedosáhl věku trestní odpovědnosti. K druhému kritériu Soud uvedl, že počínání stěžovatele nesporně odpovídalo trestnému činu vydírání, což ostatně konstatovaly i vnitrostátní soudy. Stran třetího kritéria Soud podotkl, že ze znění rozsudku nařizujícího umístění stěžovatele v centru jasně vyplývá, že toto umístění bylo přímým důsledkem skutečnosti, že policie označila za prokázané, že se stěžovatel dopustil činu jinak trestného. Dále Soud uvedl, že jelikož bylo stěžovatelovo umístění v centru zbavením svobody, vzniká domněnka, že řízení proti němu bylo trestním řízením ve smyslu článku 6 Úmluvy, přičemž tuto domněnku lze vyvrátit toliko za zcela výjimečných okolností a pouze tehdy, pokud zbavení svobody nelze považovat za „působící značnou újmu“ vzhledem ke své povaze, trvání či způsobu realizace (*Ezeh a Connors proti Spojenému království*, č. 39665/98 a 40086/98, rozsudek velkého senátu ze dne 9. října 2003, § 126). Dle vnitrostátních soudů byla cílem stěžovatelova zbavení svobody náprava chování a prevence páčání další nebezpečné činnosti, nikoliv potrestání. Soud nicméně zdůraznil, že stěžovatel byl na dobu 30 dnů umístěn do uzavřeného a hlídaného zařízení, kde byli chovanci podrobeni nepřetržitému dohledu a striktnímu kázeňskému režimu podobnému vězeňskému. Dle Soudu tedy toto zbavení svobody zahrnovalo jak represivní, tak odstrašující a preventivní prvky, přičemž uvedené dva aspekty nelze od sebe zcela oddělit. Každopádně s přihlédnutím k povaze, trvání a způsobu realizace předmětného zbavení svobody Soud nezjistil žádné výjimečné okolnosti, které by mohly vést k vyvrácení domněnky, dle níž bylo řízení proti stěžovateli trestním řízením podle článku 6 Úmluvy.

Ve světle uvedeného Soud rozhodl, že vzhledem k povaze činu, jakož i druhu a stupni závažnosti uložené sankce mělo řízení proti stěžovateli trestní charakter ve smyslu článku 6 Úmluvy.

b) K tvrzenému porušení článku 6 Úmluvy

Soud připomněl, že v trestním řízení proti nezletilým osobám je nutné postupovat způsobem, který plně zohledňuje věk, úroveň vyspělosti, jakož i intelektuální a emoční schopnosti nezletilého, a musí být přijata opatření, jejichž cílem je napomoci nezletilému, aby chápal průběh řízení a mohl se ho účastnit (*Adamkiewicz proti Polsku*, č. 54729/00, rozsudek ze dne 2. března 2010, § 70). Podle Soudu dítě nesmí být v žádném případě zbaveno důležitých procesních záruk pouze z toho důvodu, že příslušné řízení – které nicméně může vyústit ve zbavení svobody nezletilého – má dle vnitrostátního práva spíše povahu řízení chránícího práva dítěte než trestního řízení. Navíc je nutné dbát na to, aby právní kvalifikace dítěte jako mladistvého delikventa nevedla k tomu, že důraz bude přesunut na jeho postavení jako takové, přičemž bude zanedbána potřeba přezkoumat konkrétní čin, z něhož je dítě obviněno, jakož i potřeba předložit důkazy o jeho vině (*mutatis mutandis, Achour proti Francii*, č. 67335/01, rozsudek velkého senátu ze dne 29. března 2006, § 45–47).

Pokud jde o právo na právní pomoc, zaručené v čl. 6 odst. 3 písm. c) Úmluvy každému, kdo je obviněn z trestného činu, Soud připomněl, že práva obhajoby budou v zásadě nenapravitelně poškozena, jsou-li usvědčující prohlášení učiněná v rámci policejního výslechu bez přístupu k právníkovi využita k odsouzení dotčené osoby (*Salduz proti Turecku*, č. 36391/02, rozsudek velkého senátu ze dne 27. listopadu 2008, § 50–55). V projednávané věci Soud připomněl, že stěžovatel nebyl před zahájením policejního výslechu informován o tom, že může požadovat přítomnost osoby, v níž má důvěru. Nebyly ani podniknuty žádné kroky, aby mu byla během výslechu zajištěna právní pomoc. Tvrzení vlády o tom, že děd stěžovatele byl výslechu přítomen, není podepřeno důkazy. Tento pasivní přístup policie dle Soudu zjevně nevedl k naplnění pozitivního závazku státu poskytnout stěžovateli – dítěti, které navíc trpí ADHD – nezbytné informace umožňující mu získat právní pomoc. Přiznání stěžovatele, učiněné bez přítomnosti právníka, přitom následně tvořilo základ – spolu se svědeckou výpovědí S. a jeho matky – pro závěr vnitrostátních soudů o tom, že se stěžovatel dopustil činu jinak trestného, což pak bylo využito jako důvod pro jeho umístění v centru. Ve světle uvedeného Soud shledal, že absence právní pomoci během stěžovatelova policejního výslechu nenapravitelně poškodila jeho

práva obhajoby, a tím také narušila spravedlivost řízení jako celku (*Salduz*, cit. výše, § 58 a 62). K porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. c) Úmluvy tedy došlo.

Stran práva vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky proti sobě podle čl. 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy Soud zrekapituloval hlavní zásady své dosavadní judikatury. *Zaprvé*, nepřítomnost svědka u hlavního líčení musí mít závažné důvody. *Zadruhé*, pokud byla výlučným nebo rozhodujícím základem pro odsouzení výpověď svědka, jehož obviněný nemohl vyslyšet nebo dát vyslyšet, ať již během vyšetřování nebo u hlavního líčení, může tím dojít k omezení práv obhajoby v rozsahu, který je neslučitelný s článkem 6. *Zatřetí*, v takovém případě musí Soud zkoumat, zda existovaly dostatečné vyvažující faktory, včetně opatření umožňujících spravedlivé a náležité posouzení důvěryhodnosti daného důkazového materiálu (*Schatschaschwili proti Německu*, č. 9154/10, rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 107, 116 a 118). V projednávané věci Soud poukázal na to, že S. ani jeho matka nebyli předvoláni k soudnímu jednání, a stěžovatel tedy neměl možnost je vyslechnout, třebaže jejich výpověď měla rozhodující význam pro závěr policie o tom, že se stěžovatel dopustil vydírání, a vláda ani netvrdila, že pro nepřítomnost svědků existovaly závažné důvody. Tato procesní záruka byla navíc ještě důležitější v situaci, kdy stěžovatel odvolal své přiznání, přičemž se zároveň jednalo o nezletilého a ve hře byla jeho osobní svoboda. Na jednání byla sice přítomna právní zástupkyně stěžovatele ustanovená soudem, ale není jasné, kdy byla ustanovena a v jakém rozsahu skutečně obhajovala zájmy stěžovatele. Pokud je pravda, jak tvrdí vláda, že stěžovatel nepožádal okresní soud o možnost vyslyšet S. a jeho matku, naznačovalo by to dle Soudu nedostatek pečlivosti nejen na straně právní zástupkyně, ale i na straně okresního soudu, který v řízení měl zajistit respektování zásady rovnosti zbraní. Ve skutečnosti státní orgány nevyvinuly žádné úsilí, aby zabezpečily účast S. a jeho matky na jednání, byť zákon o prevenci delikvence nezletilých umožňuje výslech svědků. Dle Soudu navíc v projednávané věci neexistovaly ani vyvažující faktory, které by kompenzovaly skutečnost, že stěžovatel nemohl v žádném stádiu řízení vyslechnout S. a jeho matku. Svědecká výpověď těchto dvou osob např. nebyla zaznamenána na video, a stěžovatel ani soudy tudíž nemohly sledovat chování svědků během výslechu a díky tomu si utvořit vlastní úsudek o jejich důvěryhodnosti (*Makeyev proti Rusku*, č. 13769/04, rozsudek ze dne 5. února 2009, § 42). Vzhledem k uvedenému Soud shledal i porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy.

Závěrem Soud dodal, že obě výše zmíněná porušení nastala v důsledku skutečnosti, že stěžovatel v dané době nedosáhl věku trestní odpovědnosti, a proto se na něj nevztahovaly procesní záruky zakotvené v trestním řádu. Namísto toho na něj dopadal zákon o prevenci delikvence nezletilých, který stanovoval značně omezené procesní záruky, jelikož jeho účelem byla ochrana nezletilých. Dle Soudu se však v takové situaci záměr zákonodárce chránit děti a zajistit jim patřičné zacházení a péči dostává do střetu s realitou a výše nastíněnými obecnými zásadami, jelikož dítě je zbaveno svobody, aniž by disponovalo procesními právy zabezpečujícími jeho náležitou obranu proti uložení tak radikálního opatření. Nezletilí – a zejména děti pod věkovou hranicí trestní odpovědnosti – si zaslouží podporu a pomoc za účelem ochrany svých práv, pokud jsou proti nim uplatňována donucovací opatření, byť pod rouškou výchovných postupů. Je tedy nezbytné přiznat dítěti přiměřené procesní záruky s cílem chránit jeho nejlepší zájmy, a to v každém případě tehdy, když je ve hře jeho osobní svoboda. Opačný závěr by vedl ke zřejmému znevýhodnění dětí ve srovnání s dospělými osobami ve stejné situaci. U dětí s postižením navíc v této souvislosti mohou být nutné doplňkové záruky, které zajistí jejich dostatečnou ochranu. Soud však zároveň zdůraznil, že výše uvedené neznamená, že děti mají být vystaveny plnohodnotnému trestnímu řízení. Jejich práva je třeba zajistit v rámci řízení přizpůsobeného jejich věku, tak jak to vyžadují mezinárodní dokumenty, a to především Úmluva o právech dítěte.

III. Oddělená stanoviska

Soudce Zupančič ve svém souhlasném stanovisku poukázal na to, že projednávaná věc nastoluje otázku tzv. statusových trestných činů, tj. postihu uplatňovaného na základě *postavení* určité osoby

(v daném případě na základě postavení stěžovatele jakožto mladistvého delikventa), a nikoliv z důvodu *jednání*, kterého se tato osoba měla dopustit.

Soudci Spielmann, Nicolaou, Bianku a Spano a soudkyně Keller a Motoc ve společném částečně nesouhlasném stanovisku vyslovili názor, že námitky stěžovatele týkající se absence procesních záruk nespadají pod článek 6 Úmluvy, ale měly být místo toho zkoumány na poli ustanovení čl. 5 odst. 4 Úmluvy, které je mnohem vhodnějším nástrojem k tomu, aby byla nezletilému v případě dočasného zadržení poskytnuta náležitá procesní ochrana, a takové řešení navíc lépe odpovídá struktuře Úmluvy a vzájemnému vztahu článků 5 a 6.

Soudkyně Motoc ve svém částečně nesouhlasném stanovisku upozornila na to, že jeden odstavec v rozsudku Soudu, který figuruje v obecných zásadách vztahujících se k článku 6 Úmluvy a týká se soudnictví ve věcech mládeže, ve skutečnosti nevychází z jeho dosavadní judikatury, ale je „právním transplantátem“ z rozhodnutí Nejvyššího soudu USA, aniž by Soud přitom tuto inspiraci výslovně přiznal a aniž by dle jejího názoru dotčené zásady bylo možné plně převést do evropského právního systému.